

Најновији допринос изучавању антропологије Европске уније у српској етнологији/антропологији. Поводом књиге Иване Гачановић *Problem evropskog identiteta: uvod u antropologiju Evropske unije*. Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta. Beograd: 2009. 128 стр.

Процес европских интеграција који се, са мањим или већим потешкоћама, одвија са отпочињањем друге фазе транзиције у Србији, условио је и појачан интерес домаће академске заједнице за карактеристике и друштвене и економске учинке ових процеса. Такво се занимање појавило и у етнологији/антропологији у Србији, и неколико домаћих аутора постало су део правца који се може означити као "антропологија Европске уније", а који се већ деведесетих година прошлог века оформио у европским и не-европским научним заједницама. Овај "нови терен" српске етнологије/антропологије условио је и извођење антрополошког научног пројекта на Филозофском факултету у Београду под руководством др Бојана Жикића – "Културни идентитети у процесима европске интеграције и регионализације". Могло би се рећи да се последњих десет година у домаћој етнологији/антропологији истраживање европске проблематике одвијало на три паралелна колосека. Најпре то је проучавање питања европског (супранационалног) идентитета и културних политика као таквих, а који су детерминисани евроинтеграционим и глобализацијским процесима на нашем континенту, што је на пример елаборирано у радовима Мирославе Малешевић (2006, 2007) и Владимира Рибича (2006). Други је правац посветио особиту пажњу карактеристикама и утицајима евроинтеграционих процеса на нашем тлу, те проблематици српско-европске културне и идентитетске динамике у најновијем добу, што је био предмет пажње аутора попут Александра Бошковића (2005), Младене Прелић (2006) и Срђана Радовића (2009). Трећи пак вид проучавања усредредио се у правцу истраживања Европске уније као политичког система који условљава одговарајуће културне и идентитетске промене и феномене, у знатној мери у складу са поставкама класичних антрополога Европске уније попут Криса Шора (Cris Shore) и Марка Абелеса (Marc Abeles). Истраживање ЕУ кроз призму службених дискурса, политичких акција, културних политика и сл, изводи се у низу европских антрополошких заједница, па и у релативно малобројним попут хрватске (Obad 2009), а такав је случај и у Србији. Најновији допринос у оквиру оваквог усмерења истраживања у нас је монографија ауторке Иване Гачановић која је изашла из штампе прошле године (пуна библиографска јединица дата је на дну текста).

Књига "Проблем европског идентитета: увод у антропологију Европске уније" изашла је 2009. године у издању Српског генеалошког центра

и Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду као 44. монографија у едицији *Етнолошка библиотека*. Ради се о првој књизи антрополошкиње Иване Гачановић, докторанткиње и сараднице у настави на Филозофском факултету у Београду, а којој су претходила два научна рада (Гачановић 2009а, 2009б). Књига на 128 страница разматра неколико питања изградње, садржаја и карактеристика "идентитета у повоју" какав је (потенцијални) европски. Након уводних поглавља (*Увод и Антропологија и европске интеграције: питање "европског идентитета"*) следи разматрање концепта мултикултурализма и његово стављање у контекст антрополошке и европске проблематике (поглавља *Култура и идентитет као политички неизбежни концепти* и *Мултикултурализам: како изаћи на крај са културном различитошћу?*). Средишње главе монографије дискутују идентитетске и културне политике које се тичу изградње европског идентитета кроз пре свега савремени политички и службени дискурс Европске уније (*Изградња европског идентитета из антрополошке перспективе* и *Како измислити Европљанина?*), а након завршних разматрања (*Закључак: ка европском грађанству*) дат је сажетак на енглеском језику и списак коришћене литературе. Ова монографија доноси увиде и интерпретације 'пројекта' изградње европског идентитета, и то пре свега кроз призму идентитетских политика, односно мера и акција социокултурног инжењеринга које се спроводе са "врха ка доле". Оваква врста 'централног управљања', да се послужи мо Баумановим изразом (*Zygmunt Bauman*), спроводи се кроз комплексне политичке и јавне установе и акте ЕУ и њених чланица, а које ауторка излаже кроз текст, посебно истичући низ базичних аката Уније и Европске комисије који се баве и појмовима као што су култура и људска права – тако се разматра формулисање и елаборација термина као што су (заједничка/европска) култура, идентитет, наслеђе и сл. у документима као што су Лисабонски уговор, Повеља о основним правима и слободама, елаборат ЕК о уметности и култури у ЕУ и др. Анализа антрополошке и идентитетске проблематике у званичним и државним актима и службеним политикама није често спровођена у нас (у последње пак време истиче се Вркović 2008), те се ова монографија истиче као једно од проминентнијих дела у домаћој етнологији која за фокус узима званичну, службену легислативу као експланаторни материјал.

Како се у рецензији књиге наводи, "на основу домета савремених антрополошких теорија о култури и идентитету, као и на основу специфичног приступа антропологије јавних политика, Иване Гачановић показује како антропологија може да допринесе разумевању и критичком разматрању настојања да се Европска унија, која је раније обично проучавана као економско-политичка заједница, интегрише на културном плану, а као аналитичке оквире користи антропологију Европске уније,

антропологију глобализације, антропологију јавних политика и антропологију мултикултурализма." При анализи ауторка се ослања на садржаје и циљеве културних политика различитих установа ЕУ, са посебним нагласком на делатности које у том циљу спроводи Европска комисија, те на друга правна документа и програме "културног сектора". Истражујући на овај начин проблематику европског идентитета, Ивана Гачановић формулише логику његове изградње на овај начин: "помирити се са већ постојећим, есенцијаним вредностима групних идентитета, али све више и више их стављати у сенку новог начина идентификовања, које надилази претпостављене националне, етничке и друге идентитете, и лагано успостављати нову хијерархијску лествицу." (Gačanović 2009:105). Ауторка закључује да су европске елите по схватању чињенице да се свест о припадности ЕУ не може заснивати на стварању заједничког тржишта и на томе заснованим интересима, почеле све више да се позивају на културу, те су креирале концепт европског грађанства – иако наглашава да и овакав концепт има озбиљне недостатке, ауторка држи да је "давање предности привржености демократским, универзалним правима, над захтевима за било којом врстом културног завештања, за сада најприкладније (односно најмање дискриминативно) за потребу изградње европског идентитета." (Gačanović 2009: 111) Истовремено, ауторка уочава одређену напетост која опстојава између осећаја за мултикултуралност и осећаја националног припадања у генералној идентитетској и културној политици Уније (а што израња и из одредби Лисабонског уговора) која и даље у знатној мери есенцијализује културне различитости.

Фокусирајући се на садржину и импликације идентитетских политика ЕУ, ауторка разматра и проблеме преклапања различитих идентитета у (хипер)комплексним заједницама, и указује на карактеристике, назовимо га, *supranational building-a*, који не мора у будућности бити значајка само формулисања европског идентитета, већ могуће и неких других. Кроз ову књгу се отвара и шире питање употребе/употреба мултикултуралности/мултикултурализма у идентитетској (ре)конструкцији савремених друштава – могућности и ограничења овог концепта на примеру ЕУ дати су кроз текст књиге, али се ови увиди могу искористити и при разматрању овакве проблематике и при истраживању идентитетске проблематике и на националном нивоу. Монографија "Проблем европског идентитета" представља корисну допуну актуелној антрополошкој продукцији у Србији која проблематизује и анализира питања повезана са евроинтеграцијским процесима у савременом периоду, а посебно с обиром на то да даје до сада најдетаљнији увид у идентитетске политике ЕУ, чије ће се карактеристике, последице и резултати у скорој будућности директно осетити и у нашем друштву.

Литература:

- Bošković, Aleksandar. 2005. Balkan, Jugoistočna Evropa ili "Evropa": Kulturni aspekti konstrukcije identiteta u Srbiji i Crnoj Gori. U *Etnologija svakodnevnog života*, 125-137. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Brković, Čarna. 2008. Upravljanje osećanjima pripadanja: Antropološka analiza "kulture" i "identiteta" u Ustavu Republike Srbije. *Etnoantropološki problemi* n. s. god. 2 sv. 3: 59-76.
- Gaćanović, Ivana. 2009a. Antropološke perspektive o/u kulturi revizije. *Antropologija* 8: 81-97.
- Gaćanović, Ivana. 2009b. Kako izmisliti Evropljanina? Antropološka analiza. *Antropologija* 7: 87-104.
- Малешевић, Мирослава. 2006. Европа: криза идентитета. *Гласник Етнографског института САНУ* LIV: 69–86; Малешевић, Мирослава. 2007. Хришћански идентитет секуларне Европе. *Гласник Етнографског института САНУ* LV (1): 9–28.
- Obad, Orlanda. 2009. Imperij kao uzvratanje udarca: Predodžbe o kulturi i identitetu u hrvatskih pregovarača s Europskom unijom. *Narodna umjetnost* 46/2: 111-127.
- Прелић, Младена. 2006. Корак ближе Европи или корак даље од ње: Србија у потрази за европским идентитетом на почетку 21. века. У *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду*, ур. Зорица Дивац, 29-50. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Радовић, Срђан. 2009. *Слике Европе: Истраживање представа о Србији и Европи на почетку XXI века*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Рибич, Владимир. 2006. Уједињена Европа: економске, образовне и политичке интеграције. *Етноантрополошки проблеми* н. с. год. 1 св. 1: 61-80.

Срђан Радовић